

3. Подольська, В. О. Фінансовий аналіз [Текст] : навч. посібник / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.

4. Андрієць, В. С. Забезпечення економічного зростання підприємства за допомогою оптимізації грошових потоків підприємства [Текст] / В. С. Андрієць. // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – №11. – С. 30–35.

5. Азаренкова, Г. М. Взаємозв'язок та взаємозалежність фінансових потоків (статистичне узагальнення) [Текст] / Г. М. Азаренкова // Економіка розвитку. – 2006. – №1(37). – С. 54–56.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© Н.М. Гаркуша, Т.О. Сидорова, І.В. Руденко, 2009.

УДК 339.1.87.6

А.П. Грінько, канд. екон. наук

ЛІЗИНГ: ЙОГО ПРИРОДА, ПРИНЦИПИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ

Розглядаються питання, пов'язані з визначенням економічної сутності лізингових операцій та їх відмінностей від операцій оренди, прокату, майнових прав тощо.

Рассматриваются вопросы, связанные с определением экономической сущности лизинговых операций и их отличия от операций аренды, проката, прав на имущество.

The questions, related to determination of economic essence of leasing operations and their differences from operations of lease, rental, property rights and others like that, are examined in the article.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ведення господарської діяльності підприємствами супроводжується значними витратами. Для досягнення головної мети своєї підприємницької діяльності (одержання прибутку) підприємствам необхідно постійно проводити маркетингові дослідження для вивчення ринкової кон'юнктури і приймати рішення для проведення економічної політики, яка б задовольняла вимогам споживачів. Таким чином, підприємствам потрібно впроваджувати нові технології випуску продукції, щоб вона була конкурентоспроможною на ринку. Усе це зв'язано з відновленням основних засобів. В умовах недостатності оборотних коштів, придбання основних засобів є дуже проблематичним питанням. У цьому випадку лі-

зинг – найбільш вигідний спосіб для проведення технічного переозброєння матеріально-технічної бази підприємств.

Лізинг є специфічним різновидом оренди, що у деяких випадках може поєднувати в собі ознаки купівлі – продажу (постачання). Використання лізингу в господарській практиці часто обумовлюється або відсутністю, або недостатністю коштів для придбання майна у власність. З огляду на це фахівці вважають лізинг одним з найбільш перспективних шляхів розвитку відносин власності та залучення інвестиційних засобів.

Актуальність розвитку лізингу в Україні, зокрема, формування лізингового ринку, обумовлена, насамперед, станом парку устаткування: значна питома вага морально застарілого устаткування, низька ефективність його використання, погана забезпеченість запасними частинами. Одним з варіантів рішення цих проблем може бути лізинг, що поєднує всі елементи зовнішньоторговельних, кредитних і інвестиційних операцій. Ринкова економіка поставила перед промисловими підприємствами ряд проблем, головною з яких – є можливість затвердитися в умовах зростаючої конкуренції, скорочення ринку збуту через невисокі ціни на продукцію і неплатоспроможність клієнтів, проблеми пошуку постачальників сировини матеріалів і обмеженості фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лізингова операція вигідна тим, що в ній усі беруть участь, одна сторона одержує кредит, який виплачує поетапно і необхідне устаткування, інша сторона – гарантію повернення кредиту, оскільки об'єкт лізингу є власністю лізингодавця чи банку, що фінансує лізингову операцію, до надходження останнього платежу. Тому, питанням лізингових операцій присвячено цілу низку досліджень таких вчених – економістів, як: Кужельний В.М., Сачко В.В., Жуков В.М., Внукова Н.М., Огійчук М.Ф. та ін. Оскільки, нинішня економічна ситуація в Україні, на думку фахівців, сприяє розвитку лізингових відносин, проте, при цьому мається низка чинників, що стримують розвиток лізингу в Україні. Тому економічна сутність лізингу протягом тривалого часу залишається спірною. Одні розглядають лізинг як своєрідний спосіб кредитування підприємницької діяльності, інші ототожнюють його з довгостроковою орендою чи однією з її форм, що, у свою чергу, зводиться до найманих чи довгострокових відносин, треті вважають лізинг завуальованим способом купівлі-продажу засобів виробництва чи право користування чужим майном, а четверті інтерпретують лізинг, як дії за чужий рахунок, тобто керування чужим майном за дорученням довірителя.

Мета та завдання статті. Необхідно визначити, у чому ж сутність лізингу, яка його природа і потенціал, принципи й організаційні форми. Тільки пізнання всього економічного механізму та переваг, що закладені в системі лізингу як для виробника й користувача майном, так і для фінансово-кредитних установ і посередницьких структур, дозволить осмислити необхідність та можливість широкого його використання в практичній підприємницькій діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернемо увагу на походження терміна «лізинг» і з'ясуємо, яким чином визначають лізингові операції в економічній літературі.

Термін «лізинг» походить від англійського дієслова «to lease», що означає здавати й брати майно в оренду. Корінь «ліз» у перекладі з грецького означає розчинення. Адекватні поняття мають у німецькій мові – *mitvertrug kredit*, іспанській – *arrendamiento financiero*, але в багатьох країнах термін «leasing» використовується частіше, ніж його еквівалент мовою країни. В українській мові еквівалента терміна «лізинг» немає.

В економічній літературі не існує єдиного загальновизнаного поняття «лізинг». Обумовлено це, насамперед, відмінностями в законодавствах різних країн світу. Так, у *Франції* лізингова операція розглядається як оренда з опціоном покупки наприкінці контракту за ціною, що включає орендну плату. У *Великобританії* терміном «лізинг» і похідними від нього називаються практично усі види оренди та лізингу в сучасному розумінні. Операції з придбання лізинговими компаніями устаткування для передачі корпорації в оренду в *Сполучених Штатах Америки* і *Японії* вважаються лізинговими. В *Австрії*, *Нідерландах* і *Німеччині* лізингом вважають операції з прокату автомобілів, комп'ютерів, а також операції з реконструкції великих підприємств. Під лізинговою операцією в *Бельгії* мають на увазі фінансову оренду. У колишньому *Радянському Союзі* лізингом називали довгострокову оренду устаткування з правом викупу.

Сучасне розуміння лізингу пов'язане з класичними принципами римського права з розмежуванням власника і користувача майном.

Виникнення та існування його як особливого виду бізнесу засновано на можливості розподілу компонентів власності на два важливих правових повноваження – користування річчю, тобто її пристосування відповідно до призначення та мети отримання доходу й інших вигод, а саме право власності, як право панування особистості над об'єктом власності. Багатовіковим досвідом доведено, що багатство, у кінцевому рахунку складається не просто в тому, щоб володіти власністю, а в ефективному її використанні.

Особливість полягає в тому, що об'єкт лізингу водночас виступає як власність лізингодавця і як функція капіталу лізингодавця.

Звідси, насамперед, випливає, що лізинг – це спосіб реалізації відносин власності, що виражає визначений стан продуктивних сил і виробничих відносин, з якими він знаходиться в тісному взаємозв'язку. Особлива економічна роль лізингової діяльності саме і полягає в тому, що з одного боку, вона сприяє становленню приватної власності на засоби виробництва, а з іншого веде до її подолання, зміни власника та розпорядника.

У процесі лізингу відбувається саморозвиток і державної власності, а за певних умов і перетворення її в загальну, спільну чи пайову. Вкладаючи свої засоби і працю в поліпшення основних засобів виробництва, лізингодержувачі стають вже не тільки власниками, але й власниками такого приросту. У результаті в лізингу досягається рішення подвійності загальної власності, що належить усім діючим підприємцям разом і водночас кожному окремо. Можна навіть стверджувати, що дійсно, лізинг має місце тільки в тих випадках, коли використана форма веде підприємства до виникнення загальної (колективної) власності, приватної власності на засоби виробництва і результати праці. У той же час будь-який вид власності не виключає лізингову форму її використання.

Як відомо, не існує форми без змісту, що визначає форму, а остання, у свою чергу, діє на зміст і не існує без нього. Лізинг взагалі є формою підприємницької діяльності, що виражає відношення власності й інвестування, особливу систему господарювання.

Проте, як усяке самостійне явище та економічна категорія, він має свій власний зміст і різні форми прояву, які можна представити з різного ступеня конкретності.

Оскільки лізинг виражає визначену взаємодію елементів продуктивних сил і виробничих відносин, то він має матеріально-речовинну форму та соціально-економічний зміст.

Соціально-економічний зміст лізингу визначається відносинами власності та спільної економічної діяльності вертикально і горизонтально (із власником, суспільством та ін.), а також умовами трансформації власності.

Матеріально-речовинний бік лізингу характеризується організаційно правовими формами виробництва, наймом усіх чи частини речовинних елементів підприємницької діяльності, купівлею-продажем майна й умовами кредитування.

Лізинг має складну економічну основу і зберігає в собі водночас істотні особливості кредитних угод інвестиційної й орендної діяльнос-

ті, що тісно поєднуються одне з одним, утворює у власності нову організаційно-правову форму бізнесу. У ньому реалізується комплекс майнових відносин, що пов'язані з передачею засобів виробництва в тимчасове користування шляхом їхньої купівлі та з наступною передачею в оренду. Тому, будь-яке визначення лізингу з позиції тільки орендного з трьох учасників угоди не може адекватно виразити його сутність.

Отже, погляди дослідників на сутність лізингу можна розділити за окремими групами. Розмаїтість і суперечливість поглядів пояснюється, в основному, недостатнім вивченням теоретичних питань лізингу та, відповідно, відсутністю єдиного методичного підходу на практиці.

Більшість авторів (47%) цілком ототожнюють лізинг із довгостроковою орендою машин чи устаткування, договором оренди машин і устаткування, придбаним орендодавцем для орендаря з метою їхнього виробничого використання, при збереженні права власності на них за орендодавцем на весь термін договору. Не можна погодитися з такою думкою, оскільки лізинг і оренда – це різні економічні поняття.

Актуальним і складним питанням є розмежування понять оренди й лізингу майна. У різних країнах воно виражається по-різному. Так, у Франції, Португалії, Іспанії, Бельгії, Росії існують спеціальні норми, що регламентують лізингові відносини. У США, Японії, Німеччині питання лізингу регулюються загальними нормами права на оренду.

Ми цілком згодні з думкою Я.Б. Усенка, який вказав, що «однаковий підхід до оподаткування лізингових і орендних операцій цілком припустимий, але це не означає, що ці поняття є тотожними» [3].

Деякі економісти пов'язують лізинг із виникненням простих орендних відносин. При цьому часто поняття лізингу ототожнюють з орендою, що існувала ще за давніх часів. Але, власне, оренда не вимагає та не передбачає залучення банківського капіталу для організації відносин між орендодавцем і орендарем.

На відміну від простої оренди, лізинг вимагає залучення значних обсягів банківських позик для покупки машин і устаткування лізингодавцем для лізингодержувача, що вимагає участі банківського капіталу при здійсненні лізингових операцій.

Розуміння лізингу як довгострокової оренди, що має місце в економічних публікаціях, не вичерпує всієї сутності лізингу [1]. Окремі види лізингу нагадують оренду з викупом, продажом чи прокатом. Проте, за своїм економічним змістом лізинг істотно відрізняється від них.

На відміну від прокату, договори лізингу складаються на більш тривалий термін. Існують відмінності й у складі суб'єктів угоди: при побутовому прокаті майно надається приватним особам.

Інша група дослідників (16%) вважає лізинг підприємницькою діяльністю, що, на нашу думку, не зовсім коректно, адже поняття підприємницька діяльність є досить широким.

Крім того, існує погляд, що лізинг є способом фінансування інвестицій. Його дотримують 13% авторів у рамках нашого дослідження.

Не можна погодитися з позицією другої групи науковців (9%), які порівнюють лізинг із договором оренди [2]. На нашу думку, договір є підставою для здійснення відповідних операцій між зацікавленими сторонами, а не фактично самим процесом здійснення діяльності.

Висновки. На нашу думку, лізинг – комплекс економіко-правових відносин, що виникають при передачі за відповідну плату, на певний строк і на відповідних умовах, які обумовлені угодою лізингодавця в тимчасове користування майном, придбаного спеціально для лізингоодержувача із правом викупу.

Таким чином, лізинг у діловому обороті має більш широкую природу, ніж оренда, і зберігає в собі водночас властивості кредитної угоди, інвестиційної й орендної діяльності, що тісно сполучаються, утворюють нову організаційну та правову форму бізнесу. У ньому реалізується комплекс майнових відносин, пов'язаних з передачею засобів виробництва в тимчасове користування, шляхом їхньої купівлі-продажу і наступної здачі в оренду.

Список літератури

1. Дудник, О. Фінансовий лізинг. Бухгалтерський облік [Текст] / О. Дудник // Бізнес бухгалтерія. – 2000. – № 30 (393). – С. 53–56.
2. Жуков, Н. В. Учет операций по договору финансового лизинга [Текст] / В. Н. Жуков. // Бухгалтерский учет. – 2001. – № 7. – С. 33–40.
3. Усенко, Я. Б. Розвиток лізингу в Україні [Текст] : довідник економіста : мистецтво управління фінансами / Я. Б. Усенко. – Київ : Медіа Про, 2007. – № 1 – С. 13–20.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© А.П. Грінько, 2009.